

Autoreferat

przedstawiający opis dorobku i osiągnięć
naukowych

Dr inż. Agata Balińska
Zakład Turystyki i Rozwoju Wsi
Katedra Ekonomiki Edukacji,
Komunikowania i Doradztwa
Wydział Nauk Ekonomicznych
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Spis treści

		str.
1.	Posiadane dyplomy i stopnie naukowe według daty ich wydania	3
2.	Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych	3
3.	Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. nr 65, poz. 595 ze zm.)	3
3.1.	Tytuł osiągnięcia naukowego, wydawnictwo, miejsce i rok wydania	3
3.2.	Omówienie celu rozprawy, podstawowych wyników i osiągniętych wniosków	3
4.	Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych	12
4.1.	Problematyka badawcza	12
4.2.	Charakterystyka ilościowa dorobku publikacyjnego	21
4.3.	Udział w projektach badawczych	22
4.4.	Nagrody i wyróżnienia za działalność naukową	23
4.5.	Wygłoszone referaty na międzynarodowych i krajowych konferencjach naukowych	23
5.	Współpraca międzynarodowa	25
6.	Działalność dydaktyczna, popularyzatorska oraz organizacyjna	26

Bakciński

1. Posiadane dyplomy i stopnie naukowe według daty ich wydania

2005 r. – świadectwo ukończenia Podyplomowych Studiów Doskonalenia Pedagogicznego w SGGW w Warszawie

2003 r. – dyplom ukończenia Podyplomowego Studium Menedżerów Turystyki w SGH w Warszawie

2001 r. – uzyskanie stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych w zakresie ekonomii w SGGW w Warszawie

1997 r. - dyplom ukończenia wyższych studiów magisterskich na kierunku ekonomia w zakresie ekonomiki rolnictwa

2. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

Po ukończeniu stacjonarnych studiów doktoranckich na Wydziale Ekonomiczno-Rolniczym (obecnie Wydział Nauk Ekonomicznych) SGGW zostałam zatrudniona od 01.04.2001 r. na stanowisku adiunkta na tym Wydziale. Obecnie miejscem mojej pracy jest Zakład Turystyki i Rozwoju Wsi, Katedra Ekonomiki Edukacji Komunikowania i Doradztwa, Wydział Nauk Ekonomicznych SGGW.

Ponadto pracowałam jako adiunkt w innych uczelniach:

- 2007–2011 – Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Informatyczna w Warszawie (obecnie Akademia Finansów i Biznesu Vistula).
- 2005–2007 – Wyższa Szkoła Turystyki i Języków Obcych w Warszawie.

3. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. nr 65, poz. 595 ze zm.)

3.1. Tytuł osiągnięcia naukowego, wydawnictwo, miejsce i rok wydania

Znaczenie turystyki w rozwoju gmin wiejskich na przykładzie obszarów peryferyjnych wschodniego pogranicza Polski; autorka: Agata Balińska, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2016, ISBN 978-83-7583-697-4, ss. 300.

3.2. Omówienie celu rozprawy, podstawowych wyników i osiągniętych wniosków

Od początku pracy naukowej zajmuję się problematyką turystyki, w tym szczególnie turystyki wiejskiej, a głównym obszarem mojej eksploracji badawczej są tereny wschodniej Polski, szczególnie leżące w bezpośrednim sąsiedztwie granicy kraju. Zainteresowanie tym obszarem wynika z tego, że rozszerzanie się Unii Europejskiej prowadzi do osłabienia roli granic wewnętrznych i wzmocnienia granic zewnętrznych. Położenie Polski sprawia, że na wschodnim pograniczu oba zjawiska zaistniały równocześnie. To pierwsze na granicy w Litwę, drugie na granicy Polski z Rosją, Białorusią i Ukrainą. Poza reżimem granicy na rozwój terenów z nią sąsiadujących wpływa wiele czynników ekonomicznych i pozaekonomicznych. Decydują one o

funkcjach produkcyjnych i pozaprodukcyjnych tych obszarów. Jedną z nich jest funkcja turystyczna. Rozpoznanie tych zmian jest interesujące z poznawczego i utylitarnego punktu widzenia, zwłaszcza że część czynników jest uniwersalna dla całego obszaru, a inne są typowe tylko dla danego terytorium.

Analizując publikacje krajowe i zagraniczne z zakresu rozwoju terenów przygranicznych o cechach peryferii oraz rozwoju turystyki na tych terenach zauważyłam występowanie luki teoretycznej, polegającej na niewystarczającym rozpoznaniu uwarunkowań rozwoju oraz roli turystyki na tych obszarach, oraz luki empirycznej (metodologicznej), sprowadzającej się do pomiaru zależności między rozwojem lokalnym a potencjałem turystycznym i funkcją agroturystyczną. Przeprowadzone przez mnie badania mają charakter interdyscyplinarny z przewagą badań w dyscyplinie ekonomia, w nurcie badań nad rozwojem lokalnym. Obejmują one przede wszystkim przeprowadzoną na podstawie literatury, danych statystyki publicznej, dokumentów strategicznych i planistycznych oraz wyników badań ankietowych (przede wszystkim diagnozujących skutki rozwoju turystyki i preferowane kierunki rozwoju badanych gmin) analizę czynników rozwoju badanych gmin i roli turystyki w tym rozwoju. W trakcie analizy pojawiła się potrzeba uporządkowania pewnych zagadnień teoretycznych, jak wymiary konkurencyjności w turystyce czy powtórne zdefiniowanie turystyki wiejskiej i agroturystyki z perspektywy popytu i podaży turystycznej.

Ważną częścią przeprowadzonych przez mnie badań empirycznych jest rozpoznanie uwarunkowań endogenicznych rozwoju działalności turystycznej oraz działań podejmowanych w zakresie organizacji usług i poprawy ich konkurencyjności. Badania te mieszczą się w nurcie ekonomii behawioralnej.

Przystępując do badań sformułowałam cel główny i cele szczegółowe. **Celem głównym** było określenie teoretycznych podstaw rozwoju turystyki na wiejskim obszarze peryferyjnym wschodniego pogranicza Polski i wskazanie jej roli w rozwoju środowiska lokalnego.

Aby osiągnąć cel główny, przyjąłam **cele szczegółowe** o charakterze poznawczym i metodycznym. Obejmują one następujące zagadnienia.

1. Wskazanie teorii rozwoju lokalnego, które najpełniej objaśniają rolę turystyki w rozwoju peryferyjnych gmin wiejskich wschodniego pogranicza Polski.
2. Określenie czynników rozwoju gmin wiejskich wschodniego pogranicza Polski.
3. Zaproponowanie metodyki oraz dokonanie pomiaru poziomu rozwoju lokalnego.
4. Opracowanie i weryfikacja metodyki pomiaru potencjału turystycznego oraz funkcji agroturystycznej.
5. Dokonanie diagnozy poziomu rozwoju potencjału turystycznego, funkcji turystycznej i agroturystycznej oraz określenie zależności między nimi.
6. Wskazanie szans i barier oraz skutków rozwoju turystyki na terenie gmin wiejskich wschodniego pogranicza Polski.
7. Rozpoznanie działań prowadzących do poprawy konkurencyjności turystycznej, jakie podejmowane były na badanym obszarze.

8. Określenie roli granicy w rozwoju funkcji turystycznej na obszarze wschodniego pogranicza Polski.

Celem **aplikacyjnym** opracowania jest wskazanie obszarów wymagających usprawnienia dla właściwego wykorzystania turystyki w rozwoju lokalnym badanych gmin.

Zarówno w dokumentach strategicznych dedykowanych różnym poziomom jednostek terytorialnych (począwszy od poziomu Unii Europejskiej, kończąc na poziomie gminnym), jak i w opracowaniach naukowych często spotykamy się z podejściem, w którym wkład gospodarki turystycznej w rozwój społeczno-gospodarczy danego obszaru jest wskazywany jako istotny, a nawet wiodący (mierzony np. udziałem dochodów z gospodarki turystycznej w PKB czy wskaźnikiem rozwoju społecznego HDI – *Human Development Index*). O ile w przypadku obszarów o cechach monokultury turystycznej wykazanie zależności między poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego a rozwojem funkcji turystycznej jest relatywnie proste, choć również obciążone błędem związanym z szacowaniem wartości określonych zmiennych, o tyle w przypadku obszarów, a szczególnie gmin, z rozwojem wielofunkcyjnym wykazanie takiej zależności jest bardzo trudne.

Dotychczasowe doświadczenia badawcze oraz dorobek innych autorów skłoniły mnie do przyjęcia trzech **hipotez**.

1. Między rozwojem funkcji turystycznej a poziomem rozwoju lokalnego występuje dodatnia zależność.
2. Istnieje pozytywna zależność między potencjałem turystycznym a rozwojem funkcji agroturystycznej.
3. Główną szansą rozwoju turystyki na wiejskich obszarach peryferyjnych jest kapitał ludzki, a barierą brak spójnej i innowacyjnej polityki turystycznej.

Złożoność podjętej problematyki oraz świadomość ograniczeń badań dotyczących wpływu turystyki na rozwój lokalny sprawiły, że wyznaczyłam cztery zakresy badawcze.

1. Zakres podmiotowy, obejmujący właścicieli obiektów turystyki wiejskiej oraz mieszkańców gmin niezaangażowanych w działalność turystyczną.
2. Zakres przedmiotowy, dotyczący roli turystyki w rozwoju przygranicznych gmin wiejskich o cechach obszaru peryferyjnego.
3. Zakres przestrzenny, obejmujący gminy położone w bezpośrednim sąsiedztwie wschodniej granicy Polski na terenie województw podlaskiego i lubelskiego.
4. Zakres czasowy, obejmujący dwa etapy badań, tj. lata 2006 i 2012, na terenie tych samych gmin przygranicznych.

Przyjęta problematyka badań skłoniła mnie do dokonania podziału opracowania na dwie części. **Część pierwsza** zatytułowana *Teoretyczne podstawy rozwoju wiejskich gmin peryferyjnych z uwzględnieniem funkcji turystycznej* została przygotowana z wykorzystaniem analizy danych wtórnych (metoda desk research), na które złożyły się: publikacje naukowe (krajowe i zagraniczne) z zakresu rozwoju lokalnego

i regionalnego, konkurencyjności, innowacyjności i przedsiębiorczości jednostek lokalnych, specyfiki terenów przygranicznych (w tym wschodniego pogranicza Polski), roli granicy w rozwoju sąsiadujących z nią terenów, miejsca turystyki w rozwoju społeczno-ekonomicznym obszarów.

Część pierwsza opracowania składa się z trzech rozdziałów. Rozdział pierwszy został poświęcony analizie zagadnień teoretycznych związanych z terenami przygranicznymi, funkcją granicy i peryferiami. W literaturze granica postrzegana jest zarówno jako szansa, jak bariera rozwoju terenów z nią sąsiadujących, również w odniesieniu do rozwoju turystyki. Przegląd i analiza literatury z tego zakresu pozwoliły na częściowe zrealizowanie szczegółowego celu ósmego. W rozdziale tym dokonałam analizy rozwoju gmin peryferyjnych w kontekście teorii rozwoju lokalnego, w tym teorii rozwoju endogenicznego oraz regionu uczącego się. Pierwsza z nich jest przydatna w objaśnianiu potencjału turystycznego, druga w tworzeniu i komercjalizacji produktu turystycznego. Analiza ta pozwoliła na zrealizowanie pierwszego celu szczegółowego. W rozdziale tym poruszyłam też zagadnienia konkurencyjności, innowacyjności i przedsiębiorczości jednostek terytorialnych z uwzględnieniem ich przygranicznego położenia. Wskazałam na złożoność pojęcia „konkurencyjność” w odniesieniu do turystyki oraz podkreśliłam, że szczególnie na poziomie jednostek terytorialnych konkurencyjność nie powinna wykluczać kooperacji. W wielu opracowaniach jako podstawa potencjału konkurencyjnego (główny czynnik rozwoju turystyki) przyjmowane są walory turystyczne (przyrodnicze i kulturowe), co w mojej ocenie nie jest uzasadnione i co podkreślałam w swoich innych publikacjach z ostatnich lat. Moim zdaniem, jest to tylko jeden z czynników, który powinien występować równocześnie z kapitałem ludzkim. Pomysłowość usługodawców turystycznych, szczególnie gdy wspierana jest przez władze lokalne i inne podmioty, pozwala na efektywne i zrównoważone zagospodarowanie walorów. Często, choć z roku na rok coraz rzadziej, mamy do czynienia z pasywną postawą władz i usługodawców, którzy oczekują, że park narodowy, pomnik przyrody czy znany zabytek będzie stymulował powtarzalny popyt turystyczny. Badania popytu turystycznego, również prowadzone przeze mnie, pokazują, że turysta oczekuje gotowego pakietu w postaci imprezy turystycznej, szlaku czy produktu sieciowego, a sam pojedynczy walor rzadko skłania go do wyjazdu turystycznego. Należy też podkreślić, że restrykcyjna ochrona walorów jest często barierą rozwoju turystyki. Za potrzebą zmniejszenia rangi walorów przemawia również fakt, że ich gestorami są instytucje i podmioty zwykle niezwiązane z usługodawcami turystycznymi i niezainteresowane ich udostępnianiem na potrzeby ruchu turystycznego, co dodatkowo ogranicza wykorzystanie tych walorów.

Z konkurencyjnością bardzo mocno powiązana jest przedsiębiorczość i innowacyjność. W turystyce innowacje często obejmują modyfikację produktu oraz sposobów jego lokowania na rynku i są trudniej identyfikowane niż w innych gałęziach gospodarki. Na wielu obszarach turystyka wiejska stanowi również innowację społeczną. W rozdziale pierwszym dokonałam też krótkiej charakterystyki funkcji obszarów wiejskich, które ulegają zmianie. Szczególny nacisk położyłam na funkcję

turystyczną oraz wskazałam na ważną rolę turystyki w wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich i gospodarstw rolnych.

W kolejnym rozdziale dokonałam analizy czynników rozwoju lokalnego. Porządkując czynniki skorzystałam z doświadczeń innych badaczy proponujących różne kryteria wyodrębniania i uwzględniając specyfikę badanego obszaru oraz problematykę badań, wyszczególniłam: czynniki społeczno-ekonomiczne, przestrzenne, przyrodniczo-kulturowe oraz – doceniając rolę władz samorządowych – samorząd terytorialny, a uwzględniając poziom wsparcia egzogenicznego – przegląd instrumentów polityki rozwoju terytorialnego (przeгляд najważniejszych dokumentów strategicznych). Dokonałam też analizy różnych sposobów pomiaru poziomu tego rozwoju, co pozwoliło mi na zrealizowanie drugiego celu szczegółowego. Analiza ta dostarczyła wskazówek i informacji, które wykorzystałam w konstrukcji własnego wskaźnika rozwoju lokalnego.

Rozdział trzeci został poświęcony problematyce funkcji turystycznej obszarów wiejskich. Przybliżyłam w nim istotę turystyki na obszarach wiejskich, dokonałam charakterystyki czynników jej rozwoju oraz społeczno-ekonomicznych pozytywnych i negatywnych skutków w środowisku lokalnym. Analiza ta pozwoliła na częściowe zrealizowanie szczegółowego celu szóstego. W rozdziale tym zaproponowałam **definicje turystyki wiejskiej i agroturystyki** uwzględniające kontekst podaży i popytu. Podjęta przez mnie próba ponownego zdefiniowania tych terminów wynika z tego, że samo zjawisko uległo zmianie, a funkcjonujące w literaturze definicje nie odzwierciedlają tych zmian. Zaproponowałam też sposób pomiaru funkcji agroturystycznej. Mam świadomość, że miary te są niedoskonałe, podobnie jak powszechnie stosowane w literaturze miary funkcji turystycznej, ale barierą w ich udoskonaleniu jest ograniczona baza dostępnych i wiarygodnych zmiennych, które można przyjąć do badań. Dla udoskonalenia metod pomiaru niezbędne jest więc wzbogacenie bazy danych dotyczących intensyfikacji działalności turystycznej i aktywności turystycznej na poziomie gmin.

Druga część rozprawy została zatytułowana *Rola turystyki w rozwoju gmin wiejskich wschodniego pogranicza Polski – wyniki badań* i składa się również z trzech rozdziałów.

Rozdział czwarty rozpoczynający tę część rozprawy został przygotowany z wykorzystaniem analizy zebranych danych wtórnych, przede wszystkim danych statystycznych pozyskanych z Banku Danych Lokalnych GUS i Vademecum Samorządowca GUS oraz dokumentów strategicznych dotyczących rozwoju regionalnego (województw podlaskiego i lubelskiego) i lokalnego (powiatów i gmin) pod kątem miejsca, jakie przypisano turystyce w rozwoju tych obszarów.

W rozdziale tym dokonałam charakterystyki badanych gmin przygranicznych w odniesieniu do wszystkich gmin województw podlaskiego i lubelskiego leżących wzdłuż granicy kraju. W charakterystyce uwzględniłam sytuację demograficzną, rolnictwo, stan rozwoju przedsiębiorczości, dochody i wydatki budżetów gmin. Wykorzystując doświadczenia innych badaczy zaprezentowane w pierwszej części rozprawy oraz uwzględniając dostępność wiarygodnych danych, skonstruowałam **własny syntetyczny**

wskaźnik rozwoju lokalnego i wykorzystując go dokonałam oceny stanu rozwoju lokalnego gmin przygranicznych, co pozwoliło na zrealizowanie szczegółowego celu trzeciego. Badane gminy charakteryzują się zróżnicowaniem społeczno-gospodarczym, co znalazło odzwierciedlenie w wartości wspomnianego wskaźnika.

Ważną rolę w rozwoju lokalnym, również w kierunku turystycznym, pełni samorząd lokalny, który często jest gestorem walorów turystycznych i infrastruktury turystycznej oraz kreuje lokalną politykę turystyczną. Dlatego też przeprowadziłam ocenę jakościową polityki turystycznej na badanym obszarze. W mojej ocenie przyjęte na poziomie lokalnym (ale również regionalnym) cele i działania charakteryzują się zbyt dużym poziomem ogólności, standardowością rozwiązań, uwzględnianiem w rozwoju turystyki przede wszystkim walorów turystycznych, co – jak pisałam wcześniej – nie jest wystarczające, oraz brakiem innowacyjności rozwiązań. Jest to o tyle zaskakujące, że przyjęte do badań gminy łączy przygraniczne położenie, ale różni intensywność i charakter innych czynników.

W rozdziale czwartym przybliżyłam również walory turystyczne jako jeden z czynników rozwoju turystyki oraz wykorzystując **własny wskaźnik syntetyczny dokonałam oceny stanu potencjału turystycznego**. Podałam też ocenie poziom **rozwoju funkcji turystycznej i agroturystycznej** (z wykorzystaniem wskaźników najczęściej przyjmowanych w literaturze oraz własnych). Wykorzystując wskaźnik korelacji r-Pearsona oraz współczynnik korelacji rang Spearmana, dokonałam analizy zależności między wartościami wskaźników rozwoju lokalnego, potencjału turystycznego oraz funkcji turystycznej i agroturystycznej. Zamieszczona w rozdziale czwartym analiza pozwoliła na zrealizowanie czwartego i piątego celu szczegółowego.

W dwóch ostatnich rozdziałach zaprezentowałam wyniki własnych badań empirycznych przeprowadzonych w latach 2006 i 2012 z naciskiem na rok 2012 (wyniki badań z 2006 roku potraktowałam jako swoiste tło do badań z 2012 roku). Pozwoliły one na zrealizowanie w całości szóstego i siódmego celu szczegółowego oraz częściowo celu ósmego (częściowo został on zrealizowany w części pierwszej opracowania). Zebrany materiał badawczy poddałam analizie statystycznej z wykorzystaniem testu Chi kwadrat, testu H Kruskala-Wallisa, testu U Manna-Whitney'a, współczynnika korelacji rang Spearmana.

W rozdziale piątym zaprezentowałam ocenę potencjału turystycznego badanych gmin dokonaną przez wiejskich kwaterodawców i pozostałych mieszkańców wsi. Wykorzystując test H. Kruskala-Wallisa poszukałam zależności pomiędzy tą oceną a zmiennymi demograficznymi i wielkością gospodarstw rolnych respondentów. Przedstawiłam też działania wiejskich kwaterodawców w zakresie organizacji usług turystycznych, przede wszystkim poziomu i sposobu wykorzystania i komercjalizacji zasobów endogenicznych. Uwzględniając założenia teorii rozwoju endogenicznego i regionu uczącego się dokonałam analizy działań kwaterodawców w zakresie poprawy konkurencyjności świadczonych przez nich usług. Uwzględniłam tu działania prowadzone w obrębie samego gospodarstwa, jak rozwiązania prośrodowiskowe, oraz poza nim (np. efekt synergii w postaci współpracy z innymi usługowcami i mieszkańcami wsi).

W ostatnim rozdziale dokonałam oceny rozwoju funkcji turystycznej w gminach, w tym: miejsca turystyki wśród oczekiwanych kierunków rozwoju gmin, czynników stymulujących i ograniczających rozwój turystyki, roli instytucji w stymulowaniu lokalnej gospodarki turystycznej oraz skutków rozwoju turystyki dla pojedynczych podmiotów i środowiska lokalnego. Wykorzystując test Chi kwadrat wskazałam na zależności pomiędzy zmiennymi demograficznymi i wielkością gospodarstw rolnych a: po pierwsze oczekiwanymi kierunkami rozwoju ich gmin, po drugie działaniami w zakresie intensyfikacji funkcji turystycznej, po trzecie podmiotami odpowiedzialnymi za rozwój turystyki. Z kolei wykorzystując test H Kruskala-Wallisa i test U Manna-Whitney'a wskazałam na zależności pomiędzy identyfikowanymi przez respondentów skutkami rozwoju turystyki a zmiennymi demograficznymi i wielkością gospodarstw rolnych.

Przeprowadzone badania pozwoliły też na zweryfikowanie przyjętych na wstępie hipotez.

Hipoteza pierwsza zakładała występowanie dodatniej zależności między rozwojem funkcji turystycznej a poziomem rozwoju lokalnego. Dla jej zweryfikowania skonstruowano syntetyczny wskaźnik rozwoju lokalnego, którego wartości skorelowano z wartościami wskaźników rozwoju funkcji turystycznej i agroturystycznej. Nie wykazano statystycznie istotnej zależności między wartościami wspomnianych wskaźników. Nie uprawnia to jednak do sformułowania tezy, że nie ma zależności pomiędzy rozwojem lokalnym a funkcją turystyczną. Wyniki własnych badań empirycznych wykazały, że w opinii respondentów turystyka jest ważnym i pożądanym kierunkiem rozwoju gmin. Dostarcza korzyści ekonomicznych w postaci dodatkowego dochodu i wzrostu zatrudnienia. Inwestycje podejmowane przez kwaterodawców na etapie przygotowania obiektu na potrzeby turystyki oraz w trakcie prowadzonej działalności uruchamiają efekt mnożnikowy. Pozwalają też na uaktywnienie nadwyżek finansowych (oszczędności) będących w gestii kwaterodawców, jak również pozyskanie środków zewnętrznych w postaci dotacji czy kredytów. Istotne znaczenie mają korzyści społeczne przejawiające się w rozwoju osobowym, zapobieganiu marginalizacji i izolacji społecznej. Pod wpływem turystyki następuje też kształtowanie tożsamości kulturowej przejawiające się w poszukiwaniu i upowszechnianiu różnorodnych elementów kultury, w tym produktów tradycyjnych, które do swojej oferty wprowadziła większość objętych badaniami kwaterodawców. Autentyczne zaangażowanie w rozwój „małej ojczyzny” przejawia się również w zapobieganiu degradacji środowiska przyrodniczego. Respondenci wysoko ocenili rolę środowiska przyrodniczego w rozwoju turystyki, a inicjatywy kwaterodawców w zakresie ochrony środowiska wskazują, że podejmowane są praktyczne działania w celu odpowiedzialnego wykorzystywania tego waloru. Trudno mierzalnym, ale istotnym przejawem wpływu turystyki na rozwój szczególnie obszarów peryferyjnych jest rozprzestrzenianie się innowacji, których źródłem są zarówno turyści, jak i wiejscy kwaterodawcy.

Druga hipoteza zakładała, że istnieje zależność między potencjałem turystycznym a rozwojem funkcji agroturystycznej. Przeprowadzone badania wykazały, że istniała statystycznie istotna zależność między potencjałem turystycznym a rozwojem funkcji

agroturystycznej i była ona silniejsza w 2006 roku. Ważnym elementem potencjału turystycznego są walory turystyczne. Wszyscy wiejscy kwaterodawcy podkreślali ich rangę oraz wskazywali na różne formy ich wykorzystania w ramach oferty czasu wolnego skierowanej do turystów. Słabsza zależność w 2012 roku świadczy o tym, że kwaterodawcy dostrzegli i potrafili wykorzystać inne atuty obszaru, w tym tradycyjne rolnictwo, zwyczaje i obrzędy lokalnej ludności, produkty lokalne i tradycyjne, ale również własną wiedzę, umiejętności i innowacyjność.

Trzecia hipoteza zakładała, że główną szansą rozwoju turystyki na wiejskich obszarach peryferyjnych jest kapitał ludzki, a barierą brak spójnej i innowacyjnej polityki turystycznej. Oddalenie obszarów peryferyjnych od głównych rynków emisyjnych turystyki sprawia, że właściciele obiektów turystycznych zmuszeni są do większego, niż w przypadku innych obszarów, wysiłku w zakresie pozyskania klientów oraz uatrakcyjnienia oferty pobytu, co potwierdziły przeprowadzone badania. Zauważono jednak niedostatek działań w zakresie polityki turystycznej, szczególnie na poziomie lokalnym. Wprawdzie w większości analizowanych strategii rozwoju lokalnego turystyka została uwzględniona, ale dokonane zapisy są schematyczne, brak w nich innowacyjnego podejścia do gospodarki turystycznej. Tymczasem, jak wykazały badania, zarówno wiejscy kwaterodawcy, jak i pozostali mieszkańcy gmin postrzegali samorząd lokalny jako główny podmiot odpowiedzialny za intensyfikację funkcji turystycznej. Zaufanie to powinno motywować władze lokalne do formułowania i realizacji bardziej przemyślanej, uwzględniającej potrzeby społeczności polityki turystycznej.

Przeprowadzone badania dają podstawę do sformułowania wniosków o charakterze poznawczym, metodycznym i aplikacyjnym.

1. Rozwój turystyki wiejskiej ma wymiar ekonomiczno-społeczny. Z jednej strony pozwala na tworzenie nowych miejsc pracy i pozyskiwanie dodatkowego dochodu, a z drugiej na: zachowanie tradycyjnego rolnictwa, zapobieganie migracjom do miast, wzbogacenie obszaru recepcyjnego o nowe rozwiązania, poprawę poziomu wiedzy mieszkańców, utrzymanie i odtworzenie tradycyjnych zawodów, zagospodarowanie i poprawę estetyki oraz rewitalizację terenu. Wymienione korzyści są na tyle istotne, że powinny skłonić decydentów do większego zaangażowania w rozwój turystycznej funkcji obszarów wiejskich. Korzyści te są szczególnie ważne w odniesieniu do terenów przygranicznych i peryferyjnych, których rozwój jest utrudniony. Konieczne są dalsze pogłębione badania nad optymalnym kierunkiem rozwoju funkcji turystycznej na tych obszarach.
2. Dla prawidłowego planowania rozwoju gminy konieczne jest rozpoznanie opinii lokalnych mieszkańców i uwzględnienie ich w dokumentach strategicznych. Sam zapis nie warunkuje sukcesu i nie ma bezpośredniego wpływu na intensyfikację funkcji turystycznej. Zadaniem władz lokalnych jest stymulowanie lokalnej przedsiębiorczości i innowacyjności, co prowadzi do poprawy konkurencyjności danego obszaru.

3. Konieczne jest monitorowanie czynników zakłócających rozwój turystyki, tj. barier, które napotykać potencjalni i aktualni kwaterodawcy. Zadanie to powinno być realizowane w ramach współpracy samorządu lokalnego, organizacji branżowych i ośrodków doradztwa rolniczego.
4. Z uwagi na to, że skutki rozwoju turystyki poza pozytywnymi mogą mieć też charakter negatywny, konieczne są opracowanie i realizacja działań prewencyjnych oraz korygujących dla zmarginalizowania zjawisk negatywnych. Działania te powinny być efektem wspólnie wypracowanych rozwiązań organizacji skupiających kwaterodawców (stowarzyszeń agroturystycznych, lokalnych grup działania, lokalnych organizacji turystycznych). Wsparciem merytorycznym powinny służyć instytucje doradcze oraz edukacyjne, w tym ośrodki akademickie.
5. Z uwagi na rosnącą konkurencję oraz zmiany potrzeb turystycznych należy podejmować działania zmierzające do poprawy konkurencyjności prowadzonych usług. Dotyczy to szczególnie usług w zakresie animacji czasu wolnego. Zadanie to można realizować poprzez współpracę różnych podmiotów, np. w formie klastrów obejmujących szlaki lub produkty sieciowe. Ważne jest monitorowanie poziomu satysfakcji obsługiwanych turystów oraz rozpoznanie potrzeb potencjalnych gości. W realizacji tego zadania pomocna byłaby współpraca z ośrodkami naukowymi, a szczególnie uczelnianymi kształcącymi i prowadzącymi badania w zakresie turystyki.
6. Istnieje potrzeba udoskonalenia metodyki pomiaru rozwoju lokalnego. Liczba dostępnych, wiarygodnych zmiennych diagnostycznych przydatnych w dokonaniu takiego pomiaru jest niewystarczająca. Wymaga to wzbogacenia listy danych statystyki publicznej.
7. Rozbieżności pomiędzy korelacją opracowanych i przyjętych wskaźników a wynikami badań ankietowych wskazują, że dokonując oceny poziomu rozwoju i formułując wnioski, należy wykorzystać różne sposoby pomiaru uwzględniające dane ilościowe i jakościowe.
8. Istnieje potrzeba współpracy badaczy reprezentujących różne ośrodki akademickie i dyscypliny naukowe w celu opracowania wspólnej metodyki badań. Pozwoliłoby to na dokonywanie analiz porównawczych oraz uzyskanie pełnego obrazu turystyki wiejskiej w Polsce i jej znaczenia w rozwoju lokalnym.
9. W dalszych badaniach należy skupić się na roli współpracy (np. w ramach klastrów) w rozwoju turystyki wiejskiej i zależności pomiędzy tą współpracą a rozwojem terytorialnych jednostek lokalnych. Korzystne byłoby też uwzględnienie w badaniach zależności między rozwojem funkcji turystycznej, a popytem na usługi turystyczne, szczególnie popytem potencjalnym. Badania tego typu należą do rzadkości, są prowadzone na małych próbach w krótkim przedziale czasowym. Korzystne byłoby też określenie trendów w rozwoju popytu na usługi turystyki wiejskiej, co wymaga badań dynamicznych na próbach reprezentatywnych.

Podsumowując, wkład do nauki poddanego ocenie głównego osiągnięcia naukowego sprowadza się do:

1. Wskazania przydatności teorii rozwoju endogenicznego i teorii regionu uczącego się dla objaśnienia roli turystyki w rozwoju peryferyjnych gmin wiejskich.
2. Uporządkowania terminologii obejmującej tereny przygraniczne i peryferyjne.
3. Zaproponowania nowych definicji turystyki wiejskiej i agroturystyki z perspektywy podaży i popytu turystycznego.
4. Określenia teoretycznych podstaw rozwoju wiejskich gmin przygranicznych o cechach peryferii.
5. Rozpoznania czynników rozwoju gmin wiejskich wschodniego pogranicza Polski.
6. Dokonania przeglądu, zaproponowania metodyki oraz dokonania pomiaru poziomu rozwoju lokalnego na terenie wschodniego pogranicza Polski.
7. Dokonania przeglądu, zaproponowania metodyki oraz dokonania pomiaru potencjału turystycznego oraz funkcji agroturystycznej gmin wschodniej Polski.
8. Zaproponowania metodyki badań roli turystyki w rozwoju lokalnym gmin wiejskich.
9. Rozpoznania zależności między poziomem potencjału turystycznego a funkcją turystyczną i agroturystyczną.
10. Rozpoznania szans, barier oraz pozytywnych i negatywnych skutków rozwoju turystyki na terenie gmin wiejskich wschodniego pogranicza Polski.
11. Zidentyfikowania i oceny działań prowadzących do poprawy konkurencyjności turystycznej badanego obszaru.
12. Rozpoznania roli granicy w rozwoju funkcji turystycznej.
13. Podjęcia problematyki rzadko podejmowanej w badaniach naukowych.

4. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

4.1. Problematyka badawcza

Od początku pracy naukowej skoncentrowałam się na zagadnieniach związanych z turystyką, a szczególnie turystyką wiejską i agroturystyką. Problematyce tej poświęciłam dysertację doktorską (pierwsza o tej problematyce w SGGW, tytuł *Uwarunkowania rozwoju agroturystyki na przykładzie Doliny Bugu*, obrona 2001 r.). Z uwagi na to, że turystyka nie stanowi odrębnej dyscypliny naukowej, mój dorobek naukowy ma charakter interdyscyplinarny, z przewagą dyscypliny ekonomia, a szczególnie ekonomii rozwoju, ekonomii behawioralnej i instytucjonalnej.

Moje zainteresowania badawcze koncentrują się przede wszystkim na problematyce mieszczącej się w trzech obszarach, tj.:

- 1. Turystyka w rozwoju regionalnym i lokalnym.**
- 2. Rynek usług turystycznych.**
- 3. Konkurencyjność turystyczna produktów i obszarów recepcji turystycznej.**

Wyniki podjętych przeze mnie badań zostały zaprezentowane na konferencjach oraz opublikowane z zeszytach naukowych i monografiach wieloautorских.

W ramach **pierwszego obszaru badawczego** podjęłam problematykę zależności między turystyką a rozwojem jednostek terytorialnych, którą można analizować dwutorowo. Z jednej strony turystyka może być i często jest czynnikiem rozwoju, a z drugiej jego przejawem. Zagadnienia te podejmowałam w swoich badaniach od 2003 roku i zostały one opublikowane m.in. w monografiach: *Miejsce turystyki w strategii rozwoju lokalnego na przykładzie wybranych gmin* (pozycja 4.4 w załączniku 3), *Turystyka jako element rozwoju lokalnego* (5.9), *Rural tourism in the development on the eastern periphery of Poland* (4.23) oraz *Znaczenie agroturystyki w rozwoju obszarów wiejskich* (4.29). Badania prowadziłam przede wszystkim w gminach wiejskich, w których funkcja turystyczna uzupełnia funkcję rolniczą, co powoduje, że określenie wpływu na gospodarkę lokalną jest trudne i wymaga równoczesnego wykorzystywania badań ilościowych i jakościowych.

Zrealizowane przez mnie badania w tym obszarze pozwoliły na określenie pewnych tendencji i prawidłowości. Zarówno samorząd lokalny, jak i mieszkańcy wsi postrzegają turystykę jako ważny kierunek rozwoju lokalnego, o czym pisałam m.in. w monografiach: *Miejsce turystyki w strategii rozwoju lokalnego na przykładzie wybranych gmin* (4.4), *Turystyka wiejska jako przykład dywersyfikacji funkcji obszarów wiejskich na przykładzie gminy Płaska* (4.9) oraz *Turystyka jako element rozwoju lokalnego* (5.9) *Rural tourism in the development on the eastern periphery of Poland* (4.23), *Miejsce turystyki w strategii rozwoju lokalnego na przykładzie powiatu białobrzskiego* (5.13). Bardzo często turystyka jest eksponowana w strategiach jako swoiste antidotum na różne problemy środowiska lokalnego (bezrobocie, migracje, rozwój monofunkcyjny itp.). Niestety, jest to najczęściej podejście życzeniowe, rzadko znajdujące potwierdzenie w rzeczywistości. Często brak jest przełożenia zapisów strategii na konkretne działania, na co zwracałam uwagę w m.in. w publikacji *Rola samorządu lokalnego w rozwoju turystyki wiejskiej* (5.32). W dużym stopniu wynika to z trudności w dostrzeżeniu i właściwym oszacowaniu wpływu turystyki na gospodarkę lokalną. Typowy dla turystyki efekt mnożnikowy jest rzadko identyfikowany przez decydentów. Co więcej, również stosowane miary rozwoju funkcji turystycznej są niedoskonałe i mają bardzo ograniczone zastosowanie w turystyce wiejskiej. Zwróciłam na to uwagę w artykule pt. *Funkcja turystyczna wschodniej Polski – pomiar i instrumenty wsparcia* (pozycja 4.22), który zaprezentowałam na XIX Kongresie Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu. W publikacji tej zaproponowałam również własny sposób pomiaru funkcji agroturystycznej z wykorzystaniem trzech wskaźników, w których uwzględniłam liczby: mieszkańców wsi, miejsc noclegowych w gospodarstwach agroturystycznych, turystów w tych gospodarstwach oraz udzielonych noclegów.

Realizowane przeze mnie badania wykazały, że mieszkańcy wsi identyfikują wiele korzyści ekonomicznych i pozaekonomicznych rozwoju turystyki wiejskiej, co analizowałam w publikacjach *Turystyka wiejska szansą rozwoju wschodnich terenów przygranicznych na przykładzie wybranych gmin* (1.2) oraz *Miejsce agroturystyki w*

rozwoju gminy w ocenie jej mieszkańców (5.29), a do najważniejszych należą poprawa bezpieczeństwa ekonomicznego rodzin, rozszerzanie horyzontów i samokształcenie dzięki kontaktom z innymi ludźmi, poprawa estetyki najbliższego otoczenia. Kwaterodawcy mają też duże zaufanie do władz lokalnych i pracowników ośrodków doradztwa rolniczego (pozycje 1.2, 5.32, 5.35), choć znajomość zapisów strategii jest ograniczona (pozycja 5.32). Z moich badań zaprezentowanych m.in. w publikacji pt. *Farm advisory services as the institutional determinants of rural tourism development* (pozycja 5.35) wynika, że ośrodki doradztwa rolniczego (ODR) bardzo dobrze odnajdują się w zmieniającej się rzeczywistości i dopasowują zakres swoich usług do oczekiwań odbiorców. Pracownicy ODR przestali być „agitatorami” poszukującymi lokalnych liderów agroturystyki, jak to było na początku lat 90. XX wieku, a stali się partnerami w relacjach z klientami-usługodawcami turystyki wiejskiej. Sami kwaterodawcy w coraz większym stopniu polegają na własnej wiedzy, umiejętnościach i współpracy z innymi usługodawcami (w ramach lokalnych grup działania – LGD, lokalnych organizacji turystycznych – LOT, rzadziej stowarzyszeń agroturystycznych). Od pracowników ośrodków doradztwa rolniczego i samorządów lokalnych oczekują konkretnej pomocy w wybranych obszarach, a nie – jak w latach 90. XX w. – rozwiązywania wszystkich problemów.

Rolę turystyki w rozwoju terytorialnym można analizować w kontekście różnych koncepcji rozwoju, co stało się przedmiotem moich rozważań w publikacji *Rural Tourism vs Selected Economic and Regional Development Theories* (pozycja 5.41). Wiele elementów uwzględnionych w badaniach, np. motywy podejmowania decyzji o rozpoczęciu działalności turystycznej, wiedza i umiejętności niezbędne do rozwoju turystyki, wpływ turystyki na społeczność lokalną oraz relacje między turystami, kwaterodawcami i pozostałymi mieszkańcami wsi, stanowi przedmiot zainteresowania ekonomii instytucjonalnej. Z uwagi na specyfikę obszaru wschodniej Polski dokonałam też potwierdzenia przydatności teorii rozwoju endogenicznego do objaśnienia wykorzystania potencjału turystycznego i zasobów endogenicznych obiektów turystyki wiejskiej i ich otoczenia zarówno w odniesieniu do przesłanek rozwoju tej działalności, jak i zakresu świadczonych usług (*Turystyka wiejska w kontekście teorii rozwoju endogenicznego* – pozycja 4.38).

Drugi główny obszar badaczy został poświęcony rynkowi turystycznemu i zjawiskom na nim zachodzącym zarówno po stronie podaży, jak i popytu turystycznego. Z jednej strony podjęłam w badaniach problematykę czynników decydujących o podjęciu i zmianach w działalności turystycznej, a z drugiej przesłanek wyboru konkretnego obiektu, obszaru oraz turystyki wiejskiej i agroturystyki jako formy wypoczynku. Problematyka ta mieści się w obszarze zainteresowań ekonomii behawioralnej. Pomimo swojej długiej historii koncepcja ta nie traci na znaczeniu, co więcej – coraz bardziej popularne holistyczne podejście do człowieka sprawia, że zyskuje na popularności. Przedmiotem moich badań w tym obszarze są przede wszystkim determinanty skłaniające turystów do uprawiania turystyki, a szczególnie turystyki wiejskiej. Badania były przeprowadzone wśród wypoczywających w

gospodarstwach agroturystycznych i opublikowane m.in. w następujących pozycjach: *Znaczenie rozwoju agroturystyki w zaspokajaniu potrzeb klientów (na przykładzie regionu nadbużańskiego)* (pozycja 4.3) *Atrakcyjność turystyczna Ziemi Horodelskiej w opinii turystów* (5.21), *Turystyka jako forma spędzania czasu wolnego na przykładzie turystów w gminie Giby* (5.23), *Turystyka wiejska jako forma wypoczynku mieszkańców miast (na przykładzie turystów wypoczywających w wybranych gminach wschodniego pogranicza Polski)* – (4.14). Z badań wynika, że poza przyrodą głównym elementem skłaniającym do restytucji popytu turystycznego były kontakty z usługodawcami, a w przypadku osób korzystających po raz pierwszy z oferty agroturystycznej o wyborze konkretnego gospodarstwa decydowała cena. Wiodącym źródłem informacji o obszarze recepcji turystycznej i konkretnym obiekcie byli rodzina i znajomi.

Badania dotyczące popytu turystycznego obejmowały również inne rodzaje turystyki, np. weekendową (*Ziemia Otwocka jako obszar recepcyjny turystyki weekendowej* – 5.18), jeździecką (*Turystyka jeździecka jako forma turystyki kwalifikowanej* – 4.21) czy jidysz-kulturową (*Warszawa jako obszar recepcji turystyki jidysz-kulturowej* – 4.37). Badania wykazały, że turyści poszukują oryginalnych produktów turystycznych, w których walory przyrodnicze i antropogeniczne są tylko jednym z wielu elementów wykorzystywanych do organizacji czasu wolnego. Jako główną barierę wskazywali niewystarczającą informację i promocję.

Dostrzegając niedostatek badań nad popytem potencjalnym, podjęłam w swoich badaniach również ten wątek i znalazł on swoje odzwierciedlenie w następujących publikacjach: *Potrzeby w zakresie agroturystyki wśród mieszkańców aglomeracji warszawskiej* (5.15), *Determinanty popytu mieszkańców Warszawy na usługi agroturystyczne* (4.30), *Turystyka wiejska jako forma spędzania czasu wolnego mieszkańców wschodniej Ukrainy – przykład obwodu sumskiego* (4.31), *Agritourism as a form of recreation for students* (5.38). Wybór mieszkańców aglomeracji warszawskiej jako populacji do badań nad popytem potencjalnym był celowy i wynikał przede wszystkim z tego, że jest to główny obszar emisji ruchu turystycznego. Badania przeprowadzone wśród mieszkańców Warszawy w różnych okresach (2005 r. – pozycja 5.15, 2012 r. – pozycja 4.30) dostarczyły ciekawych wniosków. Wskazały na stereotypowe postrzeganie wsi, poprzez pryzmat ciszy, spokoju i niskiego standardu sanitarnego. Bez względu na wiek respondentów argumentem, który wpłynąłby na ich decyzję o skorzystaniu z tej formy wypoczynku, byłaby oferta aktywnego spędzania czasu.

Badania popytu potencjalnego dotyczyły również innych form turystyki, np. kulinarnej, której rozwój w ostatnim czasie jest odpowiedzią na trendy konsumenckie związane z gotowaniem, poszukiwaniem oryginalnych smaków i tradycyjnych produktów oraz preferowaniem diet selektywnych (*Kulinarne produkty sieciowe Warszawy – możliwości rozwoju* – 5.36) oraz niskokosztowej, która jest odpowiedzią na trend „slow life” (*Budget travel and consumer trends introduction* – 5.40). Z badań wynika, że turystyka niskokosztowa kojarzy się przede wszystkim z tanim transportem,

a jej zaletą jest nie tylko niski koszt, ale również nowe doświadczenia i swoboda organizacyjna.

W ramach drugiego obszaru badawczego podjęłam w ostatnim czasie problematykę popytu turystycznego mieszkańców wsi. Ten obszar jest bardzo słabo rozpoznany, a w mojej ocenie ciekawy. Zmiany w rolnictwie i zagospodarowaniu obszarów wiejskich sprawiają, że ewolucji ulegają potrzeby mieszkającej tam ludności. Wieś (szczególnie miejscowości położone w sąsiedztwie dużych miast) stała się też atrakcyjnym miejscem zamieszkania dla ludności miejskiej. Krajobraz wiejski w pobliżu dużych miast ulega dynamicznym przeobrażeniom, przekształcając się z rolniczego w mieszkalny. Ciekawym obszarem badań byłoby więc rozpoznanie potrzeb i co za tym idzie zidentyfikowanie determinant popytu turystycznego zarówno rdzennej ludności wiejskiej, jak i ludności napływowej. Pierwsze badania z tego zakresu przeprowadziłam w 2014 roku, wyniki zaprezentowałam na konferencji naukowej nt. *Rolnictwo, gospodarka żywnościowa, obszary wiejskie – 10 lat w Unii europejskiej* zorganizowanej przez WNE SGGW, IRWiR PAN, IUNG w 2014 roku, a tekst artykułu został opublikowany w *Rocznikach Naukowych Ekonomii Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014*, T. 101, nr 2 (*Aktywność turystyczna mieszkańców wsi w kontekście przemian społeczno-gospodarczych – rzeczywisty i potencjalny popyt turystyczny mieszkańców wsi – 4.32*). Z danych statystyki publicznej wynika, że aktywność turystyczna mieszkańców wsi jest niższa od średniej krajowej. Przeprowadzone przeze mnie badania empiryczne pokazują, że mieszkańcy badanych wsi deklarowali w większości chęć uczestniczenia w wyjazdach turystycznych, przy czym utrzymujący się ze źródeł pozarolniczych preferowali wyjazdy dłuższe niż utrzymujący się z rolnictwa. Główną barierą, w ich ocenie, był brak w najbliższym otoczeniu podmiotów (biur podróży) organizujących tego typu wyjazdy. Wyniki badań znajdują potwierdzenie w obserwacjach społeczności wiejskiej, która chętnie uczestniczy w pielgrzymkach organizowanych w parafiach lub innych wyjazdach, organizowanych np. z funduszy sołeckich. Problematyka ta jest na tyle interesująca, że skłoniła mnie do kontynuowania badań w tym obszarze.

Poza stroną popytową w badaniach rynku turystycznego zajmowałam się również analizą uwarunkowań rozwoju podaży turystyki wiejskiej oraz możliwości rozwoju funkcji turystycznej na obszarach wiejskich, co znalazło odzwierciedlenie w publikacjach: *Możliwości wykorzystania doświadczeń Unii Europejskiej w rozwoju agroturystyki w Polsce* (5.6.), *Instrumenty finansowe wspierające rozwój turystyki na obszarach wiejskich* (5.14), *Agroturystyka w Polsce – stan i czynniki rozwoju* (4.7), *Czynniki rozwoju agroturystyki w Polsce* (4.8), *Kierunki rozwoju agroturystyki w Polsce i w wybranych krajach europejskich* (5.25). Z moich badań wynika, że podobnie, jak w przypadku popytu turystycznego, tak i w przypadku podaży turystycznej na jej rozwój wpływają czynniki ekonomiczne i pozaekonomiczne. Dostępne środki z programów krajowych i międzynarodowych pozwalają na poprawę infrastruktury. Niewystarczający jest nadal zakres integracji poziomej (pomiędzy kwaterodawcami) i pionowej (np. z biurami podróży).

Przedmiotem zainteresowań badawczych w ramach **trzeciego obszaru** jest konkurencyjność, zagadnienie niezwykle złożone i ściśle związane z rozwojem

jednostek terytorialnych. Z jednej strony można analizować konkurencyjność jednostek terytorialnych, które stanowią swoiste destynacje turystyczne, produktów turystycznych oraz określonych form spędzania czasu wolnego w stosunku do innych. Można też poddać badaniom rolę turystyki w poprawie konkurencyjności danego obszaru. W moich zainteresowaniach badawczych starałam się rozpoznać czynniki, które decydują o konkurencyjności agroturystyki jako formy spędzania czasu wolnego, czemu poświęciłam opracowanie pt. *Agroturystyka – konkurencja czy substytut komercyjnych produktów turystycznych w Polsce* (pozycja 5.17) oraz konkurencyjności produktu turystyki wiejskiej (*Konkurencyjność produktu turystyki wiejskiej w opinii turystów* – pozycja 4.16) również dla grupy odbiorców, która z turystyką wiejską rzadko jest kojarzona (*Możliwości wykorzystania metody SERVQUAL w poprawie konkurencyjności oferty agroturystycznej dla studentów* – pozycja 4.33). W tym przypadku zastosowałam rzadko stosowaną w badaniach naukowych metodę servqual i dokonując jej modyfikacji, pozytywnie zweryfikowałam przydatność w badaniach oczekiwań dotyczących produktu agroturystycznego. Moje badania wykazały też, niestety, że pozycja konkurencyjna turystyki wiejskiej jako formy spędzania czasu wolnego oraz konkretnych produktów turystyki wiejskiej bazuje przede wszystkim na walorach przyrodniczych i niskiej cenie świadczonych usług. Wyniki te znalazły potwierdzenie w badaniach innych autorów. Jest to sytuacja niekorzystna. Nawiązując do diamentu M. Portera można postawić tezę, że rozwój turystyki wiejskiej bazuje przede wszystkim na uwarunkowaniach czynnikowych, co stanowi istotne ograniczenie. Zdecydowanie zbyt małe znaczenie mają nadal uwarunkowania popytowe oraz sektory powiązane i wspomagające. Wprawdzie kwaterodawcy zmierzają do integracji wysiłków i współpracy, np. w ramach klastrów lub produktów sieciowych, ale działania te są w początkowym etapie rozwoju. W mojej ocenie konieczna jest poprawa jakości ofert wypoczynku na wsi i konkurowanie z jej uwzględnieniem. Problematyka ta była podejmowana przeze mnie wielokrotnie i opublikowana w następujących opracowaniach: *Znaczenie jakości produktu turystycznego* (5.7), *Jakość w agroturystyce – wybrane zagadnienia* (5.16), *Jakość jako determinanta konkurencyjności agroturystyki* (4.25). Badania wykazały konieczność poprawy jakości technicznej i funkcjonalnej oraz bardzo ograniczoną przydatność obecnego systemu nadzorowania poziomu jakości w turystyce wiejskiej (systemu kategoryzacji wiejskiej bazy noclegowej).

W obszarze konkurencyjności przeprowadziłam też badania jakościowe dotyczące wpływu turystyki na konkurencyjność danego obszaru, a wyniki zostały opublikowane w następujących opracowaniach: *Turystyka wiejska w poprawie konkurencyjności terenu wschodniego pogranicza Polski* (4.17), *Rural tourism in competitiveness improvement of selected communes in the Podlaskie province* (4.19), *Konkurencyjność Polski Wschodniej jako destynacji turystycznej w ocenie słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku SGGW* (4.28). Badania te wykazały, że turystyka może wpływać na poprawę konkurencyjności jednostek terytorialnych, co jest związane przede wszystkim z promocją i budowaniem pozytywnego wizerunku tego terenu.

Coraz częściej elementem potencjału turystycznego są produkty tradycyjne i regionalne, co jest związane z trendem konsumenckim polegającym na poszukiwaniu

autentyczności i powrocie do tradycji. Zagadnieniu temu poświęciłam opracowanie pt. *Regional products in building competitive potential of tourism in the Eastern borderland of Poland* (pozycja 5.28). Badania wykazały, że produkty tradycyjne stanowią ważny element potencjału danego obszaru, który dotychczas nie był wystarczająco wykorzystywany.

Jak pokazały badania prowadzone w pierwszym obszarze, w dokumentach strategicznych rozwój turystyki jest zwykle korelowany z walorami turystycznymi (przyrodniczymi i antropogenicznymi). Dlatego też w badaniach podjęłam próbę weryfikacji, w jakim stopniu wiodący walor antropogeniczny, jakim są zamki, wpływa na poprawę konkurencyjności obszaru województwa warmińsko-mazurskiego. (*Zamki jako źródło przewag konkurencyjności turystycznej województwa warmińsko-mazurskiego* – pozycja 4.35). Uzyskane wyniki były zaskakujące, nawet bowiem dla osób zwiedzających zamki były one przede wszystkim dodatkową, a nie wiodącą atrakcją turystyczną. Biorąc pod uwagę fakt, że obok jezior jest to główny identyfikator tego województwa, można postawić tezę, że jest to potencjał nie w pełni wykorzystany. Dotychczasowe doświadczenia badawcze w tym obszarze skłaniają mnie do ich kontynuowania.

We wszystkich obszarach badawczych dużo miejsca poświęciłam wschodniej Polsce. Elementem wspólnym tego obszaru jest przygraniczne położenie, ale zróżnicowane są poziom i kierunek rozwoju produkcji rolniczej, poziom potencjału turystycznego oraz funkcja turystyczna. Dzięki wsparciu ze środków UE jest to też obszar intensywnych zmian, które należy rozpoznać.

Efektom prac badawczych, które realizowałam w ramach wymienionych obszarów są:

- 1. Określenie przydatności wybranych teorii ekonomicznych do objaśnienia powstawania i rozwoju lokalnej gospodarki turystycznej.** Badania wykazały, że koncepcja rozwoju endogenicznego jest przydatna w ocenie wykorzystania potencjału turystycznego i zasobów endogenicznych obiektów turystyki wiejskiej i ich otoczenia, zarówno w odniesieniu do przesłanek rozwoju tej działalności, jak i zakresu świadczonych usług. Z kolei w objaśnianiu komercjalizacji produktów turystycznych ma zastosowanie teoria regionu uczącego się.
- 2. Zaproponowanie metodyki badania determinant popytu rzeczywistego i potencjalnego na usługi turystyki wiejskiej.**
- 3. Opracowanie metodyki pomiaru podaży turystyki wiejskiej oraz uwarunkowań i skutków jej rozwoju.**
- 4. Zaproponowanie metodyki pomiaru funkcji agroturystycznej obszarów wiejskich.** Problemy z oszacowaniem wpływu turystyki na sferę gospodarczo-społeczną środowiska lokalnego sprawiają, że poza badaniami ilościowymi konieczne jest stosowanie badań jakościowych i ciągłe doskonalenie metodyki tych badań, co znalazło się w obszarze moich zainteresowań. Istnieje też potrzeba doskonalenia metod pomiaru rozwoju funkcji turystycznej i agroturystycznej. Propozycję takiego miernika zaproponowałam i wykorzystałam w swoich badaniach.

5. Zweryfikowanie przydatności metody servqual do badania konkurencyjności agroturystyki jako formy spędzania czasu wolnego.

6. Opracowanie metodyki pomiaru wpływu turystyki na środowisko lokalne oraz jej weryfikacja.

7. Zaproponowanie sposobów pomiaru konkurencyjności usług agroturystycznych. Pozycja konkurencyjna przedsiębiorstw turystycznych działających w zakresie turystyki wiejskiej oraz gospodarstw agroturystycznych powinna być mierzona również miernikami pozaekonomicznymi (lojalnością klientów, oryginalnością produktów). W badaniach tych można wykorzystywać mniej popularne metody badawcze, np. zastosowana przez mnie metoda servqual, która daje większe możliwości niż np. badania ankietowe.

8. Rozpoznanie uwarunkowań rozwoju turystyki wiejskiej i agroturystyki oraz określenie ich zmiany na przestrzeni lat (od 1999 do 2016 r.). Moje badania wykazują ich duże zróżnicowanie w czasie i przestrzeni oraz dynamikę i istotną, rosnącą rolę uwarunkowań pozaekonomicznych. Zmianie ulegają zarówno uwarunkowania podaży, jak i popytu turystycznego.

9. Określenie roli samorządu lokalnego i ośrodków doradztwa rolniczego w rozwoju funkcji turystycznej obszarów wiejskich. Badania wykazały niewielkie zaangażowanie władz samorządowych sprowadzające się do dokonania zapisów w strategiach rozwoju oraz duże zaangażowanie pracowników ośrodków doradztwa rolniczego. Eksponowanie turystyki w dokumentach strategicznych bez realnych działań na rzecz rozwoju gospodarki turystycznej (poprzez doradztwo, inwestycje w infrastrukturę, promocję, edukację itp.) nie przynosi oczekiwanych rezultatów. Z moich badań wynika, że lokalna społeczność oczekuje od władz lokalnych konkretnych działań i te oczekiwania w kolejnych latach rosną. Na przestrzeni lat uległa zmianie rola ODR-ów, od inicjatorów i głównych instytucji szkoleniowych na początku lat 90. do partnerów (dla władz lokalnych, kwaterodawców i organizacji branżowych) w realizacji koncepcji rozwoju turystyki wiejskiej na danym obszarze. Dynamicznie powstające stowarzyszenia agroturystyczne w latach 90. czy lokalne grupy działania w ostatnich latach nie zdegradowały istotnej roli ODR.

10. Określenie kierunków rozwoju turystyki wiejskiej. Badania wykazują, że brak jest wystarczającej spójności między oczekiwaniami turystów, potencjałem obszarów wiejskich, wyposażeniem pojedynczych obiektów oraz wiedzą i umiejętnościami ich właścicieli a przyjętym kierunkiem rozwoju. Konieczne jest opracowanie spójnego i czytelnego systemu typologii obiektów turystyki wiejskiej. Dotychczasowe działania prowadzone w tym zakresie przez Polską Federację Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne” są niewystarczające. W swoich opracowaniach zaproponowałam typologię uwzględniającą stan podaży turystyki wiejskiej.

11. Rozpoznanie rzeczywistej roli walorów turystycznych w rozwoju podaży turystycznej i konkurencyjności obszarów recepcji turystycznej. Walory przyrodnicze i antropogeniczne są ważnym elementem produktu turystycznego. W publikacjach naukowych oraz dokumentach strategicznych traktowane są często jako element niezbędny. Przeprowadzone przeze mnie badania pozwalają na postawienie

tezy, że nie są one warunkiem wystarczającym dla rozwoju podaży turystycznej i poprawy pozycji konkurencyjnej obszaru. Ich substytutem mogą być atrakcje stworzone przez człowieka (np. parki i wioski tematyczne, parki rozrywki).

12. Określenie wpływu turystyki na rozwój gmin wiejskich. Znaczenie turystyki w rozwoju lokalnym wynika przede wszystkim z tego, że dzięki umiejętnemu połączeniu z rolnictwem, rzemiosłem i różnymi usługami prowadzi do synergii. Gospodarstwa agroturystyczne i inne obiekty turystyki wiejskiej są nie tylko miejscem samozatrudnienia i zbywania produktów z własnego gospodarstwa, ale często są włączone w łańcuch dystrybucji różnych dóbr i usług wywarzanych przez lokalną społeczność. Skala tego zjawiska nie jest w dalszym ciągu rozpoznana. Z moich badań wynika, że poza korzyściami ekonomicznymi rozwoju turystyki społeczność lokalna identyfikuje też korzyści pozaekonomiczne, które w jej ocenie są równie ważne, a czasem ważniejsze. Są to przede wszystkim edukacja, budowanie lokalnej tożsamości, zapobieganie migracji ludności, rewitalizacja i zapobieganie degradacji zasobów materialnych, podtrzymanie i odtwarzanie miejscowej tradycji.

13. Określenie negatywnych skutków rozwoju turystyki. Negatywny wpływ turystyki na środowisko lokalne, choć opisywany w literaturze, w praktyce jest bardzo często nieuświadomiony lub ignorowany. Tymczasem turystyka może powodować skutki negatywne, w tym przede wszystkim: niekorzystne zmiany w zagospodarowaniu przestrzennym (wyłączenie żyznych gleb z produkcji rolniczej i przeznaczenie ich na rekreację), powstawanie enklaw turystycznych, tj. osiedli „drugich domów”, których właściciele nie integrują się z lokalną ludnością, wzrost cen w sezonie turystycznym, rozszerzanie się zjawisk patologicznych (kradzieże, alkoholizm, prostytutka), nadmierna komercjalizacja kultury regionalnej, modyfikacja wzorców kulturowych na potrzeby turystów, niszczenie środowiska przez samych turystów i infrastrukturę turystyczną. Zjawiska te są szczególnie widoczne w regionach typowo turystycznych. Rolą instytucji wspierających rozwój tej formy działalności jest edukacja w zakresie identyfikowania i zapobieganie negatywnemu oddziaływaniu turystyki na gospodarkę, ludność autochtoniczną i środowisko przyrodnicze.

14. Określenie wpływu funkcji turystycznej na funkcję produkcyjną gospodarstw rolnych. Rozwój funkcji turystycznej w gospodarstwach rolnych prowadzi do ograniczenia, a nawet zaniku produkcji rolniczej (wyjątkiem są gospodarstwa agroekoturystyczne, w których tradycyjne rolnictwo jest wiodącą atrakcją). Dotyczy to gospodarstw rolnych o zróżnicowanych areale i intensywności produkcji rolniczej. Badania pozwoliły też na zweryfikowanie istniejącego w literaturze podejścia, że agroturystyka jest alternatywą dla małych gospodarstw, co nie znalazło potwierdzenia w moich badaniach. Decyzje o podjęciu działalności agroturystycznej podejmowali bowiem właściciele gospodarstw o bardzo zróżnicowanym areale.

15. Rozpoznanie najważniejszych elementów potencjału konkurencyjnego turystyki wiejskiej. Badania popytu i podaży turystyki wiejskiej wykazują, że mamy do czynienia przede wszystkim z konkurencyjnością cenową, co jest zjawiskiem niekorzystnym. Badania popytu wskazują też na potencjał obszaru, czyli oddalenie od źródeł hałasu, kontakt z naturą. Również z badań nad popytem potencjalnym i

rzeczywistym wynika, że konkurencyjność turystyki wiejskiej, a szczególnie agroturystyki, powinna bazować przede wszystkim na unikatowych i oryginalnych zasobach polskiej wsi, w tym produktach tradycyjnych i regionalnych oraz ciekawych formach spędzania czasu wolnego. Obiekty turystyki wiejskiej mają podstawy do konkurencyjności o klienta nie niską ceną, a unikalnością i wysoką jakością świadczonych usług. Konieczne jest opracowanie takiego systemu oceny jakości obiektów turystyki wiejskiej, który będzie uwzględniał oczekiwania odbiorców i specyfikę tej formy wypoczynku.

16. Określenie profilu turysty korzystającego z usług agroturystycznych. W opracowaniach naukowych powielany jest stereotyp, że agroturystyka jest skierowana do osób starszych i rodzin z dziećmi. Dla objętych przeze mnie badaniami seniorów agroturystyka jest mało atrakcyjna, ponieważ wieś kojarzy im się z ciężką pracą i niedorozwojem infrastruktury sanitarnej, a właściciele obiektów turystyki wiejskiej, w tym gospodarstw agroturystycznych, zamiast rodzin z dziećmi woleliby przyjmować zorganizowane grupy dorosłych. Z kolei młodzież chętnie skorzystałaby z obiektów turystyki wiejskiej, gdyby zapewniono im aktywny sposób spędzania czasu wolnego. Istnieje więc potrzeba zmiany pozycjonowania agroturystyki jako formy wypoczynku oraz tworzenia ofert dla segmentów odbiorców wyodrębnianych nie na podstawie kryterium demograficznego, ale preferencji w zakresie spędzania czasu wolnego (np. miłośnicy, wędkowania, jogi, jazdy konnej, ekologii itp).

4.2. Charakterystyka ilościowa dorobku publikacyjnego

Tabela 1. Liczba publikacji

Wyszczególnienie	Przed uzyskaniem stopnia doktora	Liczba publikacji po uzyskaniu stopnia doktora*			Razem
		ogółem	w języku polskim	w języku angielskim	
Monografie autorskie		1	1		1
Współautorstwo w monografii		2	2		2
Autorskie rozdziały w monografiach	11	32	25	7	43
Współautorskie rozdziały w monografiach	1	8	8		9
Reakcja naukowa monografii		2	2		2
Współredagowanie monografii		1	1		1
Autorskie artykuły w zeszytach naukowych krajowych i zagranicznych	6	30	23	7	36
Współautorskie artykuły w zeszytach naukowych krajowych i zagranicznych		8	8		8
Współautorstwo podręczników		1	1		1
Materiały konferencyjne	2	1	1		3
Artykuły popularnonaukowe	3	2	2		5
Razem	23	88	74	14	111

Źródło: opracowanie własne. * Po uzyskaniu stopnia doktora nauk ekonomicznych ukazało się 6 publikacji (współautorstwo jednej monografii, jeden artykuł w zeszytach naukowych oraz 4 rozdziały w monografiach wieloautorskich) zawierających dane zebrane do dysertacji.

Łączna liczba punktów publikacji według stosowanego przez MNiSW systemu oceny parametrycznej na dzień 23 grudnia 2015 roku wynosi 605, w tym 499 punktów po uzyskaniu stopnia doktora¹.

Mój dorobek publikacyjny w ujęciu wskaźnikowym wygląda następująco:

Liczba publikacji naukowych w bazie: Publish or Perish = 34
Web of Science = 2
Google Scholar = 47
BazEkon (wg Biblioteki SGGW) = 26

Liczba cytowań publikacji naukowych wg bazy: Publish or Perish = 88
Web of Science = 1
Google Scholar = 90
BazEkon (wg Biblioteki SGGW) = 40

Indeks Hirscha opublikowanych publikacji wg bazy: Publish or Perish = 4
Web of Science = 1
Google Scholar = 4
BazEkon = 2

4.3. Udział w projektach badawczych

W latach 1999–2001 byłam **głównym wykonawcą grantu KBN Uwarunkowania rozwoju agroturystyki na przykładzie Doliny Bugu** (5P06J02017). Zebrane wyniki zostały wykorzystane w rozprawie doktorskiej oraz w publikacjach naukowych.

W latach 2005–2008 byłam **kierownikiem grantu KBN/MNiSW Turystyka wiejska szansą rozwoju terenów pogranicza wschodniego** (2P06R09628). W ramach projektu zrealizowałam badania w 14 gminach przygranicznych wschodniej Polski wśród wiejskich kwaterodawców, turystów i mieszkańców wsi niezaangażowanych w działalność turystyczną. Wyniki badań zostały zaprezentowane na konferencjach i w opracowaniach naukowych.

Brałam też czynny udział w projektach badawczych w ramach badań własnych i statutowych SGGW. W tym **badania własne** w latach:

- 2005–2006 – zadanie badawcze *Kulturowe, społeczne i ekonomiczne uwarunkowania rozwoju turystyki wiejskiej w Polsce i w innych krajach*, wykonawca
- 2007–2011 – zadanie badawcze *Analiza endo- i egzogeniczne uwarunkowań rozwoju lokalnego*, wykonawca realizujący badania w obszarach: *Ekonomiczne aspekty rozwoju turystyki na obszarach wiejskich; Przedsiębiorczość i turystyka*,

oraz **badania statutowe** w latach:

¹ W punktacji uwzględniłam współautorstwo, dzieląc liczbę punktów proporcjonalnie niezależnie od tego, czy współautorami są aktualni pracownicy, emerytowani czy studenci.

- 2003–2006 – temat badawczy *Dziedzictwo kulturowe regionu jako czynnik rozwoju turystyki*, wykonawca
- 2005–2006 – temat badawczy *Regionalne uwarunkowania rozwoju turystyki wiejskiej*, kierownik tematu
- 2007 – obecnie – zadanie badawcze *Komunikowanie, edukacja i doradztwo w rozwoju lokalnym i regionalnym* – wykonawca w obszarach *Lokalne i regionalne uwarunkowania rozwoju turystyki wiejskiej; Przedsiębiorczość na obszarach wiejskich*.

W ramach stażu naukowego zrealizowanego w terminie od 13 maja do 21 września 2013 roku w Sumskim Narodowym Uniwersytecie Rolniczym byłam uczestniczką projektu badawczego pt. *Uwarunkowania rozwoju turystyki wiejskiej w regionie sumskim*, który obejmował diagnozę uwarunkowań popytowych i podażowych rozwoju tej formy turystyki.

W latach 2014–2015 byłam **wykonawcą** w projekcie *Program doskonalenia dydaktyki SGGW w dziedzinie bioekonomii oraz utworzenie kwalifikacji zawodowej „Młodszy menedżer jakości”* realizowanym przez WNE SGGW w Warszawie.

4.4. Nagrody i wyróżnienia za działalność naukową

Prowadzona przeze mnie działalność naukowa była trzykrotnie nagradzana przez Rektora SGGW nagrodą zespołową III stopnia w latach 2003, 2010 i 2014. W 2012 roku zostałam wyróżniona Medalem Brązowym za Długoletnią Służbę.

4.5. Wygłoszone referaty na międzynarodowych i krajowych konferencjach naukowych

Wyniki własnych badań prezentowałam na **28 konferencjach naukowych** (22 krajowych i 6 międzynarodowych, w tym 4 zagranicznych) organizowanych przez różne ośrodki akademickie. Wykaz wybranych wystąpień zamieściłam w tabeli 2, a ich szczegółowa lista znajduje się w załączniku nr 3.

Tabela 2. Wybrane wystąpienia na konferencjach krajowych i międzynarodowych

Data/miejsce	Tytuł wystąpienia	Temat konferencji	Organizator
21 kwietnia 2005/ Warszawa	Agroturystyka – konkurencja czy substytut komercyjnych produktów turystycznych	Konkurencyjność polskiego produktu turystycznego na rynku krajowym i zagranicznym	Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Warszawie oraz Polska Organizacja Turystyczna
5 listopada 2005/ Warszawa	Agroturystyka w Polsce – stan i czynniki rozwoju	Turystyka i rekreacja w Polsce – stan i perspektywy	Akademia Wychowania Fizycznego w Warszawie
23–25 listopada 2010/Warszawa	Konkurencyjność produktu turystyki wiejskiej w opinii turystów	V Gremium Ekspertów Turystyki „Priorytet zrównoważonej i konkurencyjnej turystyki w świetle prezydencji Polski w UE”	WNE SGGW

16 września 2011/Biała Waka (Litwa)	Produkt regionalny w budowaniu potencjału konkurencyjnego turystyki na wschodnim pograniczu Polski	Problemy rozwoju turystyki na obszarach wiejskich – doświadczenia europejskie	KEEKiD WNE SGGW, Sumski Narodowy Uniwersytet Rolniczy, Wileńska Szkoła Technologii, Biznesu i Rolnictwa
5-6 września 2012/Białystok	Funkcja turystyczna terenów wiejskich wschodniej Polski – pomiar i instrumenty wsparcia	XIX Kongres SERiA	Wydział Ekonomii i Zarządzania Uniwersytetu w Białymstoku.
16 września 2013/Symferopol (Krym)	Konkurencyjność Polski wschodniej jako destynacji turystycznej w ocenie seniorów	Budowanie konkurencyjności obszarów wiejskich	KEEKiD WNE SGGW, Narodowy Uniwersytet Rolniczy w Sumach, Krymski Agrotechniczny Uniwersytet, Narodowy Uniwersytet Rolniczy w Winnicy, Narodowy Uniwersytet Ogrodnictwa w Humaniu
11 kwietnia 2014/Warszawa	Aktywność turystyczna mieszkańców wsi w kontekście przemian społeczno-gospodarczych	Rolnictwo, gospodarka żywnościowa, obszary wiejskie – 10 lat w Unii europejskiej	WNE SGGW, IRWiR PAN, IUNG
21-23 maja 2014/Szczecin-Kołobrzeg	Determinanty popytu mieszkańców Warszawy na usługi agroturystyczne	VIII Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Rynek Turystyczny”	Wydział Zarządzania i Ekonomiki Usług Uniwersytetu Szczecińskiego
16-18 marca 2015/Szklarska Poręba	Zamki jako źródło przewag konkurencyjności turystycznej województwa warmińsko-mazurskiego	VI konferencja naukowo-branżowa „Gospodarka turystyczna w regionie. Przedsiębiorstwo. Samorząd. Współpraca”	Wydział Ekonomii, Zarządzania i Turystyki w Jeleniej Górze, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
31 maja – 5 czerwca 2016/Kraków-Orebić	Turystyka wiejska w kontekście teorii rozwoju endogenicznego	XIX Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy Unii Europejskiej. Problemy rozwoju lokalnego i regionalnego”	Uniwersytet Rolniczy w Krakowie, Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie

Poza wystąpieniami na konferencjach naukowych brałam też udział w konferencjach i seminariach bez referatu organizowanych przez różne ośrodki naukowe oraz byłam przewodniczącą sesji panelowej w ramach konferencji pt. *Turystyka w lasach i na obszarach przyrodniczo cennych* zorganizowanej przez Wydział Leśny SGGW (2009 r.) oraz sesji plenarnej *Uwarunkowania pozarolniczej działalności na obszarach wiejskich* zorganizowanej przez KEEKiD SGGW (2009 r.). Prowadziłam też sesję warsztatową nt. *Instytucjonalne uwarunkowania rozwoju turystyki wiejskiej* w ramach XV Sympozjum Agroturystycznego pt. *Komunikowanie i doradztwo w turystyce wiejskiej* (2013 r.) zorganizowanego przez Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie, Katedrę Ekonomiki Edukacji Komunikowania i Doradztwa (KEEKiD) WNE SGGW, Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Warszawie (MODR), Polską Federację Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne”, Lokalną Grupę Działania

„Zielone Mosty Narwi”, Mazowiecką Regionalną Organizację Turystyczną w Warszawie (MROT) oraz współprzewodniczyłam obradom plenarnym w ramach konferencji nt. *Sukcesy i problemy turystyki wiejskiej na Mazowszu* (2014) zorganizowanej przez MODR, Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, KEEKiD WNE SGGW, Mazowiecki Instytut Kultury, MROT.

5. Współpraca międzynarodowa

Podejmowana przeze mnie współpraca międzynarodowa związana jest z ośrodkami naukowymi na Liwie, Ukrainie i w ostatnich latach w Grecji.

W 2000 roku byłam uczestniczką pionierskiego projektu zrealizowanego przez Katedrę Nauk Humanistycznych² SGGW i Wileńską Wyższą Szkołę Rolniczą w Białej Wacie koło Wilna (obecnie Wileńską Szkołę Technologii, Biznesu i Rolnictwa) polegającego na rozpoznaniu potencjału turystycznego Litwy. Ukoronowaniem projektu była pierwsza publikacja z tego zakresu pt. *Atrakcje architektoniczne na turystycznych szlakach Wileńszczyzny. Część II. Brzegami Wilii* autorstwa Z. Przychodzenia, K. Biesalskiego i A. Adamowicz, Wyd. Fundacja Rozwój SGGW, Warszawa 2000. W 2003 roku pełniłam funkcję sekretarza międzynarodowej konferencji zorganizowanej przez Katedrę Nauk Humanistycznych i Wileńską Wyższą Szkołę Rolniczą w Białej Wacie, a w 2011 roku byłam członkiem komitetu programowego międzynarodowej konferencji naukowej nt. *Problemy rozwoju turystyki na obszarach wiejskich. Doświadczenia europejskie*, zorganizowanej przez KEEKiD WNE SGGW, Sumski Narodowy Uniwersytet Rolniczy oraz Wileńską Szkołę Technologii, Biznesu i Rolnictwa Białej Wacie (Litwa). Na konferencji tej miałam również możliwość zaprezentowania wyników swoich badań w ramach wystąpienia pt. *Produkty regionalne w budowaniu konkurencyjności turystycznej wschodniego pogranicza Polski*.

Od 2010 roku udziałem w Komitecie programowym międzynarodowej konferencji naukowej nt. *Zarządzanie informacją w jednostkach samorządu terytorialnego*, zorganizowanej przez KEEKiD WNE SGGW oraz Sumski Narodowy Uniwersytet Rolniczy w Sumach, rozpoczęłam współpracę z tym ośrodkiem naukowym. Na konferencji miałam możliwość zaprezentowania wyników swoich badań w ramach wystąpienia nt. *Turystyka wiejska w poprawie konkurencyjności terenu wschodniego pogranicza Polski*. Kolejnym krokiem współpracy z Sumskim Narodowym Uniwersytetem Rolniczym był staż naukowy, który zrealizowałam w terminie od 13 maja do 21 września 2013 r. W ramach stażu byłam uczestniczką projektu badawczego pt. *Uwarunkowania rozwoju turystyki wiejskiej w regionie sumskim*. Obejmował on rozpoznanie:

- popytu potencjalnego (aktywności turystycznej i zainteresowania mieszkańców Sum wypoczynkiem na wsi),
- waloryzacji przestrzeni turystycznej obwodu sumskiego,
- opinii władz lokalnych na temat możliwości rozwoju i roli działalności pozarolniczej na wsi,

² W 2006 roku katedra została rozwiązana, a jej pracownicy utworzyli Katedrę Ekonomiki Edukacji, Komunikowania i Doradztwa WNE oraz zasilili struktury Wydziału Nauk Społecznych SGGW.

- opinii społeczności lokalnej (mieszkańców wsi) na temat szans i barier rozwoju turystyki wiejskiej.

Z uwagi na specyfikę turystyki wiejskiej w badaniach uwzględniono problematykę produktów tradycyjnych (potrawy regionalne, rękodzieło ludowe itp.). Proces badawczy przebiegał według następujących etapów:

1. Przygotowania narzędzi badawczych.
2. Badania pilotażowe.
3. Weryfikacja narzędzi badawczych.
4. Badania terenowe.
5. Opracowanie bazy danych.
6. Opracowanie wyników.
7. Upowszechnienie wyników (publikacje naukowe).

Problematyka ta nie była na tym obszarze wcześniej przez nikogo podejmowana. Zebrane materiały zostały opracowane i częściowo opublikowane we wspólnej publikacji: A. Balińska, A. Sieczko, O. Slavkova, J. Zawadka: *Turystyka wiejska jako forma spędzania czasu wolnego mieszkańców wschodniej Ukrainy – przykład obwodu sumskiego*. Ekologia i Technika 2014, R. 22, nr 3.

W 2013 roku byłam członkiem komitetu organizacyjnego międzynarodowej konferencji naukowej nt. *Budowanie konkurencyjności obszarów wiejskich*, zorganizowanej przez KEEKiD WNE SGGW, Narodowy Uniwersytet Rolniczy w Sumach, Krymski Agrotechniczny Uniwersytet w Symferopolu, Narodowy Uniwersytet Rolniczy w Winnicy, Narodowy Uniwersytet Ogródnictwa w Humaniu, w terminie 13–21 września 2013. W trakcie konferencji zaprezentowałam też wyniki swoich badań naukowych nt. konkurencyjności wschodniej Polski jako destynacji turystycznej w ocenie seniorów.

W 2014 roku byłam członkiem komitetu programowego pierwszej międzynarodowej konferencji naukowej *Cultural Tourism in a Digital Era*, która odbyła się w Atenach w terminie 30 maja – 1 czerwca 2014 roku i była zorganizowana przez International Association of Cultural and Digital Tourism. Od 2016 roku jest członkiem tego stowarzyszenia.

6. Działalność dydaktyczna, popularyzatorska oraz organizacyjna

Realizowane przeze mnie **zajęcia dydaktyczne** są spójne z problematyką badań. Na początku pracy naukowo-dydaktycznej prowadziłam zajęcia (ćwiczenia) z następujących przedmiotów: *przedsiębiorczość i rozwój lokalny, doradztwo rolnicze, innowatyka*. Od 2001 roku realizuję w oparciu o autorskie programy przedmioty z zakresu turystyki, tj.: *podstawy turystyki, zarządzanie turystyką w regionie, organizacja turystyki na obszarach wiejskich, agroturystyka, ekonomika turystyki, produkt turystyczny, turystyka wiejska, zarządzanie jakością usług turystycznych*. Przedmioty te realizowane są przeze mnie w formie wykładów i ćwiczeń (na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych), głównie na kierunku turystyka i rekreacja, ale również na kierunkach ekonomia i zarządzanie.

Od 2002 roku biorę aktywny udział w tworzeniu i doskonaleniu programu kierunku turystyka i rekreacja (do 2012 roku jako członek Rady Programowej MSTiR, a w latach 2012–2016 Rady Wydziału). W 2014 roku brałam też udział w tworzeniu programu nowej specjalności „zarządzanie jakością” na WNE SGGW w ramach projektu *Program doskonalenia dydaktyki SGGW w dziedzinie bioekonomii oraz utworzenia ścieżki kwalifikacji zawodowej „Młodszy menedżer jakości”*.

Jestem **promotorką 76 prac licencjackich** (w tym 62 zrealizowane w SGGW, 12 w Akademii Finansów i Biznesu Vistula) oraz **92 prac magisterskich**. Były one realizowane przede wszystkim na kierunku turystyka i rekreacja oraz na kierunkach ekonomia i zarządzanie. W 2012 roku promowana przeze mnie praca zdobyła trzecie miejsce w ogólnopolskim konkursie Ministerstwa Sportu i Turystyki na najlepszą pracę magisterską z zakresu gospodarki turystycznej. Jako promotor zostałam uhonorowana „Dyplomem Ministerstwa Sportu i Turystyki za wybitne osiągnięcia dydaktyczne w kształceniu kadr dla turystyki”.

Osiągnięciem w działalności dydaktycznej jest współautorstwo (udział 34%) podręcznika z zakresu turystyki: ***Turystyka. Wybrane zagadnienia***. Wydawnictwo Difin, Warszawa 2014.

Moja aktywność w zakresie **popularyzowania** wiedzy obejmuje:

- publikacje popularne w ogólnopolskim czasopiśmie Nowa Wieś Europejska,
- udział w szkoleniach w charakterze trenera,
- wystąpienie jako prelegent w obradach Sejmiku Turystycznego Województwa Mazowieckiego w 2012 roku,
- wystąpienia jako ekspert z zakresu turystyki wiejskiej w programach telewizyjnych.

Szczegółowy wykaz wymienionych powyżej aktywności zamieszczono w załączniku 3.

Działalnością zarówno dydaktyczną, jak i popularyzatorską jest przygotowanie materiałów na potrzeby kursów e-learningowych, tj. kursu dla studentów SGGW *Badanie satysfakcji klienta w praktyce* przygotowanego w ramach projektu *Program doskonalenia dydaktyki SGGW w dziedzinie bioekologii oraz utworzenie kwalifikacji zawodowej „Młodszy menedżer jakości”* (2014–2015) oraz dwóch kursów skierowanych do praktyków i przygotowanych dla Fundacji Nauki i Edukacji dla Agrobiznesu nt. *Marketing i promocja w agroturystyce* oraz *Agroturystyka i turystyka wiejska – uwarunkowania formalnoprawne działalności turystycznej mieszkańców wsi* (współautorstwo w obu kursach, udział 50%, 2015 r.)

Moim głównym osiągnięciem **organizacyjnym** jest aktywny udział w Radzie Programowej Międzywydziałowego Studium Turystyki i Rekreacji (MSTiR) w latach 2002–2012. W 2009 roku byłam członkiem Komisji ds. Jakości Kształcenia w MSTiR, a w latach 2010–2012 przewodniczącą tej komisji. W latach 2007–2011 byłam członkiem Rady Wydziału i Senatu Wyższej Szkoły Ekonomiczno-Informatycznej w Warszawie (obecnie: Akademia Finansów i Biznesu Vistula). Wielokrotnie byłam powoływana do

komisji rekrutacyjnych oraz pełniłam funkcję opiekuna studentów pierwszego roku. W latach 2012–2016 byłam członkiem Rady Wydziału Nauk Ekonomicznych oraz w tej samej kadencji członkiem Komisji ds. Dydaktyki na Wydziale Nauk Ekonomicznych.

Jako członek 12 komitetów programowych i organizacyjnych byłam zaangażowana w organizację konferencji krajowych i międzynarodowych organizowanych przez Katedrę Ekonomiki Edukacji, Komunikowania i Doradztwa w kraju i za granicą, w tym m.in. konferencji nt.: *Turystyka w rozwoju obszarów wiejskich* (SGGW Warszawa, 23 listopada 2007), *Uwarunkowania rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich* (Warszawa-Suchowola-Wilno-Troki, 22–25 czerwca 2009), *Problemy rozwoju turystyki na obszarach wiejskich. Doświadczenia europejskie* (Biała Waka, pozostali organizatorzy: Sumski Narodowy Uniwersytet Rolniczy, Wileńska Szkoła Technologii, Biznesu i Rolnictwa, 14–18 września 2011), międzynarodowej konferencji naukowej *Budowanie konkurencyjności obszarów wiejskich* (Warszawa-Winnica-Symferopol, pozostali organizatorzy: Narodowy Uniwersytet Rolniczy w Sumach, Krymski Agrotechniczny Uniwersytet w Symferopolu, Narodowy Uniwersytet Rolniczy w Winnicy, Narodowy Uniwersytet Ogrodnictwa w Humaniu, 13–21 września 2013).

W latach 2003–2010 byłam członkiem Rady Programowej Roczników Katedry Nauk Humanistycznych SGGW, seria: „Problemy Rozwoju Turystyki Wiejskiej na Wileńszczyźnie, Mazowszu i Podlasiu”, a od 2013 roku jestem członkiem Komitetu Redakcyjnego czasopisma *Turystyka i Rozwój Regionalny* wydawanego w SGGW.

W celu **podnoszenia swoich kompetencji** ukończyłam *Podyplomowe Studium Menedżerów Turystyki* w SGH w Warszawie (2003). Brałam też udział w *Ogólnopolskich warsztatach szkoleniowych pracowników naukowo-dydaktycznych kształcących kadry dla turystyki* organizowanych przez Radę Krajową Izb Turystyki RP i Forum Turystyki Pomorza Zachodniego (2004) oraz szkoleniach: *Jak rozwijać lokalną turystykę?* (2005) i *Atrakcje i produkty turystyczne w obiektach przemysłowych* (2006), zorganizowanych przez Radę Krajową Izb Turystyki RP i Forum Turystyki Pomorza Zachodniego. W 2009 roku odbyłam szkolenie nt. *Pracownicy SGGW wobec studentów niepełnosprawnych* zorganizowane przez SGGW oraz Fundację Instytut Rozwoju Regionalnego. W ramach stażu naukowego w Sumskim Narodowym Uniwersytecie Rolniczym w 2013 roku wzięłam udział w szkoleniach dotyczących możliwości rozwoju turystyki wiejskiej w obwodzie sumskim pt. *Green Tourism in Sumy Region* oraz *Сучасний стан та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Сумській області* („Współczesny stan i perspektywy rozwoju wiejskiej zielonej turystyki w obwodzie sumskim” – tłumaczenie własne). W 2014 r. byłam uczestniczką szkolenia nt. *Obsługa systemu monitorowania losów zawodowych absolwentów* zorganizowanego w ramach projektu *Podnoszenie Jakości Zarządzania Zasobami SGGW* oraz 30-godzinnego kursu z zakresu technik e-learningu realizowanego w ramach projektu *Program doskonalenia dydaktyki SGGW w dziedzinie bioekologii oraz utworzenie kwalifikacji zawodowej „Młodszy menedżer jakości”*.